

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

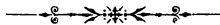
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. III. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1891—93.

Vårstgård og familien Rod.

Af Klavs Gjerding.

Den adelige slægt Munk, der i sit våben førte en bjælke med en vinranke tværs over skjoldet og på hjelmen to harniskede arme, holdende en krans, har fra gammel tid havt sit sæde i Himmersyssel. Fra de ældste kjendte tider har der været to adskilte hovedgrene. Den ene af disse har havt hjemme på Visborg i Hinsted herred i mindst 7 slægtled, indtil den uddøde noget efter 1522.¹⁾ Herfra stammer sikkert nok den gren af slægten, der førte navnet Rod og havde sit hjem i Vårst i mindst 4 slægtled. I en slægtbog²⁾ nævnes endog en »Maren Rod af Visborg« som gift med Peder Lunov til Rygård, hvis sønnesøn blev gift med Maren Munk af Visborg (datter af hr. Jens Madsen, der nævnes 1456—95); er dette rigtigt, må navnet Rod være et gammelt tilnavn i slægten, men de gamle slægtbøger er langt fra til at stole på. — Slægtens anden hovedgren har havt sit udgangspunkt fra Havbro i Års herred. Medens Visborg-Munkerne sjældnere nævnes med navnet Munk, men kun med døbenavn og den sædvanlige angivelse af, hvis søn eller datter det var, så brugte Havbro-Munkerne vist aldrig denne navneskik, men nævnes kun ved døbe- og slægtsnavn, hvilket gjør det meget vanskeligt at hitte rede i slægtskabsforholdene, så meget mere som givtermål i slægten indbyrdes forekommer ualmindelig hyppig. En gammel sidelinie bode

¹⁾ Om Visborg se »Dsk. herregårde« 9. bd.

²⁾ Michelsens Danske adelsslægter i Geh. ark. og Kgl. bibl.

på Gjessinggård og Hungstrup, en anden på Komdrup hovgård, men for resten udbredte slægten sig til alle sider, uden dog vist noget steds at hæve sig op over småadelen. Hvad familiens våben angår, så veksler ikke alene hjelmtegnet (en krans af røde roser eller grønne blade eller et spejl), men især farverne i skjoldet, der sædvanlig er blå med sølv bjelke, men også kan være sølv med blå bjelke, eller halvt blå, halvt rødt med sølv bjelke. Således har jeg set mindst 4 forskellige former af Rodernes våben; men farverne har jo kun mindre betydning og er af senere oprindelse.

Vårst er en by i Gunderup sogn i Fleskum herred. Navnet har været skrevet med forskellig bogstavering, men i de to hovedformer Varst og Varsted. Bønderne udtaler det Våst uden r; men dette bogstav plejer de i tilfælde som dette at udelade, medens skriftsproget har været tilbøjeligt til at optage det samme bogstav i stedsnavne, hvor det ikke har hjemme, ligesom til at bruge a for å-lyden. Derfor er det ikke så dristig en gjetning, at navnet Vårst oprindelig er »vadested«, »våstej« som bønderne vilde sige, da der, netop hvor byen ligger, må have været våse og vad over til Gudingholm (Gudum er en nyere form). I denne by har der ligget en adelig gård, der ofte nævnes i tidsrummet fra 1462 til 1573, men som sikkert er en hel del ældre. Ikke alene nævnes i slægtebøger¹⁾ gammel *Tord Rod* til Vårstgård, befalingsmand over Stavanger, givt med Ide, en datter af Vogn Vognsen; deres søn var *Malte Rod* til Pandum, der havde en vidtløftig proces med bispem af Viborg og mistede derover både gård og gods; han var givt med Anne Markvardsdatter Rodsten, og den Tomas Rod, der nævnes til Vårst 1508, skal have været deres søn. Om dette er ret, kan være et stort spørgsmål; men 1440 nævnes en *Tamis Rod*, der indgik forlig med bispem i Viborg og overdrog denne to gårde i Askildrup²⁾, og det er ret sandsynligt, at denne mand har bot i Vårst, og han er måske fader til den Morten Rod, der nævnes til Vårst 1462 og 1446.

Morten Rod optræder allerede 1458, da han bekendte, at han ingen ret eller rettighed havde i Bersker og Bersker

¹⁾ Kgl. bibl. Thotts mss. 1890, 4to. Mich. D. adelssl.

²⁾ Ældre ark. reg. II, 274.

bårder og Træteholm, som lå til Øster-Hunderup på Mors, og som var skjødet til Mariager kloster af fru Kirstine Nielsdatter, Henrik Stisens hustru; denne Henrik Stisen var en søn af Stig Andersen Hvide til Tordrup og levede (1438, 1451) i Kielstrup i Ove sogn i Hinsted herred. Samme år fik Morten Rod brev af konventet i Mariager kloster, at »for synderlig gunst og god villie, som vi have befundet af denne brevviser velbårne mand Morthen Roodh hans forældre og end ydermere håbes os af ham og hans venner her efter at finde, da have vi undt og tilstedet, og under og tilsteder, at fornævnte Morthen Roodh og hans rette sande arvinger til evig tid skal have fri fægang til Vester-Hunrup på Bersker og Bersker bårder og Trætehollom«, osv. Dette gjaldt dog kun så længe Morten Rod og hans arvinger besad Vester-Hunrup¹⁾. 1462 træffer vi Morten Rod på Viborg landsting, hvor han med flere vidner, at Kristen Jenssøn af Linderumsgård for 20 år siden på landstinget gav kjære og klage, at hans ejendomsbreve var ham svigelig borttagne og forført²⁾, og lige så på Hellum herreds ting den 28. sept., hvor Marthen Rod af Vårst, væbner, nævnes som vidne³⁾. 1471 pantsætter han en gård i Hov i Ty til Ø-kloster, og 1486 bliver dette pantebrev forhøjet; her nævnes han til Vørst. Tames Rodt til Vårst har givet klostret skjøde på denne gård, men man ved desværre ikke dette skjødes årstal⁴⁾.

I 1486 må Morten Rod have været en gammel mand allerede, og da vi først finde Tomas Rod skreven til Vårst 1508, medens han i alt fald til 1504 har bot i Brøndum, så må der sagtens have været en mand i Vårst imellem Morten Rod og Tomas Rod, måske en søn af hin. Tomas kan da have været en yngre søn af Morten Rod eller måske en brodersøn, og da måske en søn af Malte Rod, som før er omtalt.

Tomas Rod finder vi omtalt første gang 1474, da Morten Svan i Ejstrup hovgård (Brøndum s.) skjødede en gård og et bol i Brøndmøgel til Tamis Rod, sin frænde. Formodentlig har nu Tomas Rod villet ud fra hjemmet og har bosat sig i

¹⁾ Dsk. Mag. VI. 84.

²⁾ Kgl. bibl. Ny kgl. saml. nr. 558, fol.

³⁾ Geh. ark. Top. saml. på perg. Hellum herred, nr. 35.

⁴⁾ Ældre ark. reg. III. 124, 120, 123.

den tilskjødede gård; bolet har han 1494 skjødet til bispen i Viborg. 1502 pantsatte han en gård i Askildrup til Lazarus Thamissøn. 1503 skjødede Tamis Rodt i Storbrønnum en gård i Storbrønnum sogn med 2 fjerding jord over al Brønnum mark til bispen i Viborg¹⁾. Muligvis har han på denne tid arvet Vårst, og derfor tilskjødet stiftet den gård i Brøndum, han bode i; men han blev dog boende der til det følgende år, da Thomes Rood i Brøndhum 8. okt. 1504 var med til at udstede et tingsvidne på Hellum herreds ting²⁾. 27. okt. 1505 var Thomes Rud tilstede på kongens retterting i Viborg, hvor Hellum herred blev fradømt Jakob Anderssøn i Vorgård, der havde det i forlening³⁾; men der siges da ikke, hvor han bode. Første og sidste gang, jeg har fundet ham nævnt til Vårstgård, er 1508. En velbyrdig frue, fru Gyde Lavridsdatter, Lavrids Viffertsøns efterleverske til Albek, døde i dette år på Næs (Lindenberg), og på sin sotteseng skivtede hun sit gods ud som sjælegaver. I det derom udstedte brev hedder det: »dette mit testamente og yderste villie befaler jeg her Palle i Gunderup, her Anders i Skjörping, Mogens Thomæsøn i Næs⁴⁾ og Thomas Rod i Varst, og beder dennem kjærligen for Guds skyld, de ville lade dette udkomme for min sjæl, som de ville have løn af Gud til deres.« De samme fire mænd med fire andre af hendes kjære venner har beseglet dette brev med hende⁵⁾. Tomas Rod må være død inden 1511; ti fra dette år har man en fortegnelse over de krigsfolk, som adelen skulde stille, og deri anføres: »Frwe Anne i Warst oc frwe Anne i Torstelund bode 1«⁶⁾. Denne Tomas Rods hustru var fru *Anne Johansdatter* og skal være af den familie, der går under navnet Vognsen. Hun kan ved sin husbondes død ikke have været ret gammel, eftersom hun først døde imellem 1559 og 1566; men de havde dog fire børn, to sønner: *Tord* og *Morten*, og to døtre: *Anne* og *Abild*. For at lette overskuet vil jeg vedføje en stamtavle over de led af familien, der her omtales, og som jeg ved fuldkommen sikker besked om.

1) Disse ting siges i Ældre ark. reg. II. 272, 273, 281, 272.

2) Geh. ark. Top. s. på perg. Hellum h. nr. 33.

3) Kold. Rosenv. Gl. dsk. domme, I nr. 23.

4) Var bispens lensmand på Næs, der tilhørte Vib. bispestol.

5) Chr. Testrup: Krigs-Armatur 235.

6) Dsk. mag. 4. række, II. 299.

Tomas Rod, til Vårstgård 1508 (i Brøndum 1494. 1503).

* Ane Johansdatter, enke 1511, død imellem 1559—66.

Tord Rod, i Norge 1527—45. * Anne Fris af Harridskjær, Jakob Munks enke af Visborg (fik siden Jesper Då til Enggård); ingen Børn.	Anne Rod, † før 1566. * Enevold Kruse til Vingegård 1566.	Abild Rod, 1559 * 1) før 1537, Kristiern Høg til Fladholt, 2) Torlef Bilde, † før 1559, til Hassinggård.	Morten Rod til Varstgård, nævnes 1536, † 1558, * Anne Munk af Gjessinggård, Lavrids Sefelds enke af Rævs; ingen børn.
Tomas Kruse, † før 1566, til Vårstgård 1562, * Kirsten Fris af Vaskjærgård, levede i Vårst 1573.	Mette Kruse, * Anders Blik til Beg.	Kirsten. Buold.	Ide. Anne.
Kristoffer Kruse til Tulsted.		Else Nielsdatter, * Kristoffer Lavridsen Sefeld til Rævs.	Johanne. Abild.

Tord Rod har uden tvivl været den ældste af Tomas Rods sønner; men i hvert fald var han den betydeligste mand af hele slægten Rod og vel den eneste, der har haft nogen indflydelse ud over familiens og egnens snævre kreds; dog falder hans virksomhed uden for Danmarks grænser, nemlig i Norge, hvor han først var i tjeneste hos hovedsmanden på Bergenhus, hr. Vincens Lunge. Denne har onsdagen før Bartholemej 1527 skrevet et brev »Tiill Synd køgemesther Tordt rodt høffuitzmand paa berneguff til komendis.« Berneguff (eller Bernegiiff) må være navnet på et skib; ti vi finde Tord Rod ude til søs for at udkræve skat sønder på, men han får ved brevet bud fra hr. Vincens om at skynde sig og komme hjem snart, fordi han havde hørt, at skipper Clemmet og skipper Greers var i søen med tre skibe¹⁾. — Hr. Vincens Lunge var måske den dygtigste og mest indflydelsesrige mand i Norge; men dog blev han i foråret 1529 afløst af sin frænde, men personlige uven, hr. Eske Bilde, der ikke, således som hr. Vincens, søgte at væрге om Norges riges selvstændighed over for den danske konge. Tord Rod forblev hos den ny lensmand og blev hans slotsfoged. Han fik 12. avg. 1531 kongens lensbrev på nogle gårde på Woes, som hører til provstiet i Bergen, hvilke gårde hr. Vincencius Lunge, ridder, vor mand og råd, har for nogen tid siden for hans tro tjeneste, som han har gjort og bevist ham, den stund han ham tjente, ham undt og forlent havde. Han skal have den fri for afgift i 10 år, dog således, at kongens forlening til mester Iwer Jull, provst i Bergen, skal være uforkrænket, og skal han gjøre tilbørlig tjeneste til lands og til vands selv fjerde med harnisk og væрге, hvor han tilsiges, og behov gjøres. — Men med denne forlening var det nok ikke gåt ærligt til hverken fra Tord Rods eller hr. Eske Bildes side, hvilket vi kan se af følgende brev fra hr. Vincens Lunge, skrevet den 13. juli 1533 til »Erlig och velbyrdig qwinne frw Sophye her Eske Byllis paa Bergenhws Synd kerre fenche kierligen«:

¹⁾ Kgl. bibl. Adel. brevsaml., fam. Lunge. — Om forholdene i Norge og Tord Rods deltagelse deri må jeg henvise til Paludan-Müllers »Grevens Fejde«, 2. del, hvor han omtales side 24, 53, 65, 254, 267 flg., 276, 370, 398—407. Hvad der deri fortælles, sammenfatter jeg i korthed uden at nævne kilden.

»Wennligh och kerligh hiillssen alltiid tillforenn Send mett vor herre Kere ffrw Sophie fennche och besyndherlige gode venn, moo i vide, att mynd Hwstrwff och jeg mœe vell, gwd vnnde oss thet samme vdj alld lycchsalignhedt och vellffartt tiill etther at sporie, Betachendes etther bode sampheligen for then store ære dyd och ellskeningh som i vore børnn vdj saa mange maade vdj vor frawerellsse giortt och bewiist haffue, Huilchet i skulle oss effther vor macht mett alltt hwes wii gott formoe tiill att forskylle vellwillige och redbone beffinde Kerre fencche etther forthencher vell, hworledis Tord rood seg imod megh stillett och forhandlet haffuer mett mynd frendis hiellp trøst och bestand, haffwindes meg imod myne breff och vdhen mynd villge myn forlenning vooss i fraa, fforwnder meg storligen mynd frende vandseendes aldh blodtzfforwanthnisse, ære, trøsth, bestand, vellffartt och megett gott, Som vii oc wor affkomme aff huer andre haffue kwndhe, och plictige ere, vill giøre Tord rood enn fremmitt karll sliigh bestand oc førdring megh vndher øghenn; Andherledes bleff thet oss imellom aff begge vore felligsswenner i Kiøffwindhaffn forhandlett, och vndher breff och segell besluttet, Keere fennche gwd skall viide att myn skyldt eller brøsth icche skall findes mod mynd frende for hwes deelle, som jeg kand i alld throhedt och velwillighedt hannum tiill villge och vellgefall vere i noger maade, Thi er mynd kerlige bøn och begere, i ville legge etther vdj then handling thiill thet beste, saa att hand ladher Tord rood siitt eigett ewenthyr staa, hannum icche fortrosthendes eller hantheffwendes meg vndher øghenn, synnderlige vdj sliigh enn mynd skelligh och rettfferdigh sagh bode for gwd och then ganske verdhenn, som hwonn forkomme kand; Thet er etth gammylltt ordtygh, End swiges the sworne och icche the borne; Tord rood tager meg nesth gwdtz hiellp inthet fraa vdhen hand fanger andhen hiellp ther thill, neppeligen forliges vii heller effther thenne dagh nordhen fore Lindissnes meer, Thencher dogh kere fencche och besindher om mynd frende skulle gerne ville lønne eller mett noger synd forlening besorge the fattige Riddhermennsmend, som meg tiene, lige och retth skaber gwd; besth att giøre, som mand vill gerne haffwe; Hwes jeg andett aff Tord rood forskylldett haffde er then menige mand i then landtzende vell vitterliggt Kerre fenche i alld forhandlingh forføyer oc lempet allting tiill thet beste; vdj

hwadsomhellsth maade jeg kand vere etther tiill villge, vell-gefalld och gode, skulle y meg effther machthen alltiid ganske vellwillige haffwe i alle maade ladher mynd hwstrwff begrosse etther mett mange twsind gode netther, Beffallendes etther Christum ewindeligh och allthiid, gerne giørendes hwes etther lefffts (?) er, Dattum hoss loppenn i findmarchen Sancte Margrete dag anno domini mdxxxij. *Vincencius*

Lwng. *Ritther.*«¹⁾

Hr. Eske Bilde var dog ikke til sinds at ofre Tord Rod og lade ham stå sit eget eventyr; han beholdt ham i sin tjeneste, og efter at den landflygtige kong Kristiern den anden havde gjort landgang i Norge, og der var udbrudt åben fejde, hvori især de Nordenfjeldske med Trondhjems erkebisp i spidsen var blandt den afsatte konges venner, blev Tord Rod med flere i maj og juni 1532 sendt på et tog nord på, hvor de udskrev brandskat og brændte bispens gård i Trondhjem og to af hans sædegårde. I somren 1534 vilde hr. Eske Bilde drage til Danmark, navnlig for at deltage i kongevalget efter kong Frederiks død paa en herredag i Kjøbenhavn, der var udskreven, men paa grund af forholdene ikke kom i stand, og han overdrog da Bergenhus til flere af sine svende med Tord Rod i spidsen. Lybekkerne havde imidlertid landsat tropper på Sjælland, og da hr. Eske Bilde sejlede ind ad Øresund, faldt han i deres hænder og måtte sidde i fangenskab til i slutningen af det følgende år. I denne tid stod Tord Rod for styret på Bergenhus; hr. Vincens Lunge ønskede at få tilhold på slottet, da han ikke anså sig sikker på sin egen gård ved byen, men dette tillod Tord Rod ikke, sagtens fordi de lige så lidt kunde forliges sønden for Lindesnæs, som norden for. Hr. Eske Bilde kom vel tilbage til Norge i dec. 1535, men han drog straks tillige med hr. Vincens Lunge og to andre af Kristian den tredies parti til Trondhjem for at forhandle med erkebispem, hvor han og de to andre blev fængslede, og hr. Vincens Lunge dræbt af Trønderne i et oprør den 3. jan. 1536, og medens han blev holdt i forvaring af erkebispem, beholdt Tord Rod befalingen på Bergenhus. Dette var et af rigets vigtigste punkter, og erkebispem parti vilde naturligvis gjøre alt for at blive herre over det. Kongen selv skrev til Tord Rod, at han

¹⁾ Geh. ark. Klevenf. dokum. til fam. Rod og fam. Lunge.

skulde stræbe at holde slottet til kongens hånd, og dette gjorde han også med en kraft og hensynsløshed, der lignede hr. Eske Bilde's egen. Det er endog troligt, at han ved svig og forræderi har fængslet anføreren for erkebispens tropper, medens denne under givet lejde underhandlede med ham¹⁾. Hr. Eske Bilde blev dog fri allerede først i marts, så at han selv kunde overtage slottet.

Næste forår og sommer, da forholdene klarede sig for den unge kong Kristian, blev Tord Rod med krigsfolk sendt ud for at underlægge denne forskellige landsdele, således først Søndmør, Nordmør og Romsdal, senere Stenvigsholm og endelig Hammer bispegård; men da sejren til sidst var vunden, ønskede hr. Eske Bilde at opgive sin stilling som høvedsmand på Bergenhus, vel nærmest på grund af familiesager, og det faldt da ret naturligt, at den »kloge og tapre« Tord Rods »prøvede troskab« blev belønnet med, at han blev hans eftermand²⁾. I dec. måned modtog han slottet og slotsloven og kvitterede hr. Eske Bilde for afleveringen. Han fik følgebrev til Bergen len, Mesyssel len, Jerderøen og Dalleren og Ryfylken, Søndhordland, Nordhordland, Sønderfjorden og Nordfjorden len, Sogn len og Helteland, og 1542 fik han følgebrev til Trondhjem stift, Trundelan len, Guldalen, Sparebo len, Nordmør len, Finmarken og Vardøhus. Indtil 1545 nævnes han ofte som kongens lensmand i Norge og får forskellige breve om styrelsen af sit len³⁾.

Tord Rod var givet med fru *Anne Fris* (af Skaktavl-Friserne), datter af Anders Fris til Harridskjær og Boel Stenfeld, og søster til den sidste katolske bisp i Viborg, hr. Jørgen Fris, og til Iver Fris til Harridskjær, der var kongens lensmand på Næs (Lindenberg) efter reformationen. Hun var først givet med Jakob Jenssøn Munk, der var den sidste mand af Vinranke-Munkerne til Visborg; han nævnes 1522, men hans dødsår kjendes ikke. Dog døde han inden sin moder, fru Inger Bjørn, der altså arvede ham og bragte Visborg til sin anden mands slægt, Sefelderne til Dalsgård. Hvad tid Tord Rod har ægtet fru Anne Fris, kan lige så lidt siges; men da

¹⁾ Arild Hvittfelds krønike i fol. II, blad 1470.

²⁾ De fremhævede ord ere Pal.-Mül.s skudsmål for Tord Rod.

³⁾ Se Tegn. o. a. l. i Dsk. Mag. 3. r., VI og 4. r., I.

han uden tvivl levede i Norge indtil sin død, må hun vel have været hos ham der. Inden sin død gav han hende brev på at skulle beholde alt hans gods til hendes død, navnlig Vårstgård, hvorved der dog vel kun kan menes den del deraf, der var Tord Rods fædrenearv. Hun blev senere givet med Jesper Då til Enggård (nu Gyldensten) i Fyn, og denne lod da tilbyde Morten Rod Vårstgård; men han vilde ikke tage imod den på rimelige vilkår, hvorfor den blev fæstet bort til hans søstersøn, Tomas Kruse.

Inden jeg omtaler Morten Rod, vil det være heldigst at omtale hans søstre, fordi disses familieforhold spiller ind i de mange retssager, som han førte.

Anne Rod blev givet med *Enevold Kruse* til Vingegård, der efter hendes død blev givet med Dorthe Vestenie; med sin sidste hustru havde han sønnen Enevold Kruse til Vingegård, der blev landsdommer i Nørre-Jylland, samt en datter; men med fru Anne Rod havde han fire børn: *Tomas, Mette*, der fik Anders Blik til Beg (skal være Nørbæk i Sønderlyng herred), *Kirsten* og *Buold* (Bodild). Vi har set, at *Tomas Kruse* havde fået Tord Rods part af Vårstgård i fæste før 1558. Thammis Kruse til Varstgård var 31. juli 1562 i Ålborg med til at forsegle et skjøde til vitterlighed; men han må være død allerede inden 1566, da det store skivte holdtes. Ellers vides der ikke om ham andet, end at han var givet med *Kirsten Fris*, datter af Niels Fris til Vaskjergård (af Egern-Friserne) og fru Karen Juel. De havde sønnen *Kristoffer Kruse*, der fra 1588 var ejer af gården Tulsted i Høllum herred.

Abild Rod var først givet med *Kristiern* (eller Kristen) *Høg* til Fladholt, hvem hun fødte tre døtre: *Maren, Ide* og *Anne*. Af disse blev Maren (inden 1559) givet med Niels Movridsøn (Benderup) til Skovbygård i Framlev herred, der senere fik Tustrup; hans og hans hustrues fædrene og mødrene våbener, altså også Rodernes, findes på prædikestolen i Frær kirke. Efter Kristiern Høgs død blev fru Abild Rod givet med *Torlof Bilde* til Hassinggård i Vester-Hassing sogn. Denne mand havde før havt fru Anne Movridsdatter, der var en søster til den nys nævnte Niels Movridsøn, og hun, der var hans hustru 1546, levede endnu 1551¹⁾. Af sit andet ægteskab havde fru Abild ingen børn.

¹⁾ Dsk. Mag. 4. r., I, 171. — Geh. ark. Top. saml. på perg. Framlev h. nr. 30.

Vi kommer nu til **Morten Rod**, der vistnok har bot i Vårst, hvortil han jævnlig nævnes fra 1536 til sin død; dog synes det, som om han 1537 vilde bosætte sig i en bondegård i Vensyssel. 19. april 1537 blev der nemlig på herredagen afsagt en dom i en trætte imellem ham og bonden Sindel Lavrsen i Børglum herred, hvem han havde udstedt (opsagt) af hans gård, som han i sin tid havde fæstet af Morten Rods svoger Kristiern Høg, men havde forbrudt ved at tage livsbrev på samme gård for sig, hustru og børn af skipper Klement. Morten Rod havde nu fåt gården af svogeren og udstedt fæsteren af den, fordi han vilde besidde den selv; han havde ladet slå hø og sat i gården, hvilket Sindel Lavrsen havde borttaget imod hans minde, hvisårsag der var blevet svoret ham hærværk over. Sindel Lavrsen havde vel ladet føre vidner for, »at han aldrig var i råd eller gjerning at røve eller tage eller at brænde nogen herregård enten i Vensyssel eller i Himmersyssel eller i nogen hundegjerning, men et klæde købte han og gav der pendinge fore, og ej han tog i skipper Klements tid noget brev på samme gård«; men han havde kun havt et beskjærmelsebrev. Disse vidner bliver imidlertid herfor dømte nederfældige (som falske vidner), og Sindel Lavrsen dømmes til at rømme gården og have den forbrudt¹⁾. Da han imidlertid 1542 og siden oftere nævnes til Vårst og Vårstgård, og han fører adskillige retstrætter i Himmersyssel, så må vi antage, at han virkelig har bot i Vårst. Således havde han ved herredagen 1537 en sag imod fru Inger til Visborggård og hendes søn Enevold Jensen (Sefeld) om noget jord i Øster-Stevne (i Vive sogn, nær Dalsgård), som han mente, skulde tilhøre hans moder. De fremlagte breve var på Sefeldernes side et skjøde af 1444, hvorved Erik Nielsen til Tim, høvedsmand på Ålborg, skjødede til Jes Tamsen af Dalsgård en gård Øster-Stevne med mere gods, og et Tyge Jensens låsbrev af 1578 på Øster-Stevne, medens Morten Rod på sin moders vegne fremlagde en lovhævd af 1443, tagen af Morten Jepsen (Sefeld til Rævs) på Vester-Stevne og nogen jord i Ø.-Stevne mark, imod hvilken der dog stilledes en landstingsdom af 1480, hvorved lovhævden var kjendt død og magtesløs; end videre en kontrakt om granskning imellem Las Bratze og Tyge Jensen, og endelig

¹⁾ Kold.-Ros.: Gl. dsk. Domme II, nr. 12.

en dom, udgiven af gode mænd for en stakket tid siden, hvorved det omtvistede jord var tildømt fru Anne i Varste. Jorden tildømmes Enevold Jensen og hans moder, og Morten Rods og fru Annes breve dømmes døde og magtesløse. Dog optager Morthen rodtt til warsth sagen igen 1552, men med samme udfald ¹⁾.

1542 havde Morthen Rodtt stævnet Malty Laurissen (Viffert til Albek) i rette og tiltalt ham for en gård i Guldbek. Han i rette lagde et skivtebrev, lydende at hr. Jens Matsszøn (Munk) af Visborg havde udlagt fru Ingeborg en gård i Guldbek for den del, hun havde i Visborg med mere gods. Malte Lavridsens fleste breve var vel brændt i denne fremfarne fejde; men han i rette lagde dog en lovhævd af 1480, lydende at den omtvistede gård var hans forældres rette ejendom, og et skivtebrev, lydende at samme gård var ham tilfalden i søskindskivte. Derfor tildømmes gården Malte Lavridsen. ²⁾

I disse to tilfælde havde Morten Rod forgjeves prøvet på ved gamle breve at vinde gårde, som andre havde i deres værge. Noget bedre gik det ham i en tredie sag, hvor han uden videre havde taget godset i besiddelse og lod forrige ihændehaver søge sin ret imod ham. Hr. Tyge Krabbe til Vegholm, ridder, rigsråd og marsk, havde for sin broders, Morten Krabbes, død ³⁾ opbåret noget jordegods, hvilket han i Kjøbenhavn solgte til Tord Rod for 300 gylden i sølv og guld, der også var blevet betalt. Men hr. Tyge Krabbe havde før dette salg allerede bortskivtet to gårde af dette gods, en i Nør-Kongslef og en i Voxlef, til Mariager kloster, og da Morten Rod på sin broders vegne havde taget disse gårde i besiddelse og opbåret skyld deraf, blev han stævnet i rette af Mariager kloster, der vinder sagen og får de to gårde tildømte, imod at hr. Tyge Krabbe gjør Tord Rod fyldest for samme to gårde. Denne dom blev afsagt på herredagen 1542 ⁴⁾.

Morthen Rodtt til Warst havde 1547 trætte med Vogn Pedersen om en gård i Koxby, men om denne sag vides ellers

¹⁾ Herred. dbg. 1537, I, blad 39 og samme 1549--57, bl. 100.

²⁾ Herred. dbg. 1541--43, bl. 45.

³⁾ Hr. Morten Krabbe, doktor og erkeleegn i Århus, død st. Mortens-aften 1517. Han må vel altså være dræbt.

⁴⁾ Dsk. Mag. VI, 139.

ingen ting ¹⁾). Lige så lidt kan man se, hvorledes udfaldet blev i en sag om Vårst og Fjelrad enge, der stod på i mange år. 1545 havde Jens Perszen i Fyelw (skal være Fjelrad) stævnet Morthen Rodtt til Warst for en eng, som denne havde vordet ham af, som han mente med urette; og næste år stævnedes samme Jes Perssen i Fiellrow samme Marthen Rodt til Warstgaardtt for en dom, som han har forhvervet på en eng i Warstkier efter vrang undervisning (måske året i forvejen), at møde på kongens retterting i Ålborg med et sandemændsbrev lydende imellem Warstker og Fiellrudtkier og et skivtebrev imellem Opgaard og Thørholm ²⁾). Det er uden tvivl den samme sag, der i foråret 1557 blev foretaget på herredagen i Kjøbenhavn. Otte Brade, lensmand på Ålborghus, havde tiltale til Morten Rod for kronens og bøndernes enge i Fielro mark, som han havde brugt, efter at de var tildømt Otte Brade på kronens vegne af riddermændsmænd. Morten Rod berettede, at han havde sandemændsbrev, lovhævd og kgl. stadfæstelse på samme ejendom. Otte Brade berettede, at om ejendommen skulde følge Morten Rods sandemændsbrev og lovhævd, vilde det være to eller tre byer til hinder og skade. Dommen lyder, at da sagen er om jordtrætte og landstingssager, og den har været ved landstinget og ej fåt endelig afgjørelse, så henvises den atter dertil ³⁾). Af lensmandens spagfærdige irettesættelse synes det, som selv han har ment, at Morten Rod egentlig havde lov og ret på sin side.

Det er en betydelig mængde retssager, som vi har set, at Morten Rod førte, lige fra 1537 til sit dødsår 1558, da han havde den før omtalte sag med Jesper Då, og i flere af sagerne er det tydeligt, han har havt retten således imod sig, at kun trættekjerhed kunde få ham til at begynde dem.

Foruden ved de nævnte lejligheder finder man ham omtalt endnu adskillige gange. Fra 1536 har man en fortegnelse over »Ridderskaff wdtj Jvtlandth«, og heri nævnes Mortenn Rodt til Waarst ⁴⁾, og i en fortegnelse over adelen, der hyldede kong Kristian samme år, nævnes han Morten Røde ⁵⁾). Blandt den

¹⁾ Dsk. Mag. 4. r. I, 281.

²⁾ Sst. 56, 171.

³⁾ Herred. dombg. 1549—57, bl. 412.

⁴⁾ Dsk. Mag. 3. r. VI, 56.

⁵⁾ Kgl. bibl. Ny kgl. saml. nr. 558, fol.

jyske adel, der i 1543 lovede kongen penge af deres jordegods, var også Morten Roed i Warst¹⁾. 1545 havde Morthen rodt til Warsth tillige med Enuoldtt Krusze til Vingegård i Viborg mæglet forlig i en arvesag imellem Jes Jensen i Ooppelstrop og Jens Knutssøn i Warsth, hvilket forlig dog var så skrøbeligt, at sagen næste år måtte til doms²⁾. 21. febr. 1546 har han i Ålborg været med til at forsegle et mageskivtebrev imellem kongen og Peder Munk til Komdrup; her skrives han Morthen roedtt tiill warstgaardtt³⁾. 1551 fik Morthen Rodt i Worsted tillige med elleve andre mænd befaling til at skivte Henrik Steens og Knud Steens efterladenskaber imellem arvingerne⁴⁾. I en fortegnelse over rostjenesten fra samme år ansættes Morten Rod og hans moder til at skulle stille en skytte⁵⁾.

Morten Rod blev givt med fru Anne Munk, en datter af Otte Munk (af Vinranke-Munkerne) til Gjessinggård og fru Kirsten Juel, og enke efter Lavrids Nielssøn (Sefeld) til Rævs. Da hendes første mand imidlertid ikke døde før omtrent 1553, så kan hans ægteskab ikke have været i ret mange år, da han selv døde uden børn i året 1558, hvilket fremgår af dommen i den sag, som en af hans enkes fire sønner af første ægteskab førte med hans arvinger. Disse arvinger var hans moder fru anne Johansdotther og hans søster fru abildtt thomisdotther til Haszinggaardtt, hvis sag føres af fru Abilds svigersøn Niels mourittszenn til skouffby, der går i rette med Otthe laursszen til Reffsnesz på hans moders, fru Ane muncksdotther, salige morthenn Rodttz efterleverske udi warst, hendes vegne. Denne bliver tiltalt til erstatning, for hvad hun har forbrugt af fællesboet i den føje tid, hun havde siddet i Vårstgård ud over den rette tredings dag, da skivtet burde have været foretaget, indtil dette virkelig skete; men herfor bliver hun frikjendt, fordi hvad hun havde brugt, det havde hun brugt til alle arvingernes bedste. Af den vidtløftige dom ses fremdeles, i følge et vidnebrev af niels brun til kongisleff og Jacob munck til østergaardtt, at Morten Rods arvinger havde fåt noget guld og sølv forlods

¹⁾ Kgl. bibl. Ny kgl. saml. nr. 558, fol.

²⁾ Herred. dbg. 1545—49, bl. 22.

³⁾ Geh. ark. Perg. magesk. nr. 52.

⁴⁾ Tegn. o. a. l. III 459.

⁵⁾ Geh. ark. Dsk. saml.

af boet, fordi det var salige tordtt Rodttz, i hvis bo det igjen måtte indføres, førend der kunde skivtes efter fru anne friisz-dotther. Denne dom er afsagt 17. maj 1559¹⁾. Der findes deri intet spor af, at Tomas Kruse har besiddet nogen del af gården, hvad han dog vist nok gjorde. — Efter skiftet har fru Anne Munk atter taget bolig i Rævs. 1566 fik hun brev på Nørekungesleff og Schibstedh sognetiende fri for afgivt. Her kaldes hun »fru Anne Munck til Reffsnes, Las Nielsens efterleverske«²⁾. Senere finder jeg hende ikke nævnt.

Fru Anne Rod må selvfølgelig være død før 1559, og ikke alene hendes søn, Tomas Kruse til Vårst, men også hendes moder og søster må være døde 1566, da der den 15. okt. blev foretaget skivte af hele den nu uddøde families gods. Navnet Rod lever dog endnu i egnen, om end kun i bondestanden, navnlig i den sydøstligste del af Hellum; det er tænkeligt, at navnet kan være en arv fra andre grene af Visborg-Munkerne, så meget mere som folk af adel på denne egn virkelig synes at være blevne bønder. — Ved skiftets tid må også fru Anne Fris være død, så at Tord Rods del af godset også er med; af Tomas Rods gods kan kun være undtaget, hvad der måske ved skivte er blevet døtrene tillagt.

Arvingerne var på den ene side fru Anne Rods døtre, fru Mett Krusdatter, jomfru Kierstine Krusdatter og jomfru Ide Krusdatter, samt hendes sønnesøn Kristoffer Kruse. Anders Blik var værge for sin hustru, fru Mette, og Enevold Kruse til Vingegård for sine to ugifte døtre og sin sønnesøn. På den anden side var fru Abild Rods døtre, fru Marine Høgsdatter, jomfru Ide Høgsdatter og jomfru Anne Høgsdatter. Niels Mouritzen til Skougbygaardt var værge for sin hustru, fru Marine, og Jørgen Høg til Klarupgård for hendes to søstre, hans søskendebørn. — Hver af de to parter fik en del af Vårstgård samt 7 gårde og 1 bol. Fru Abilds arvinger fik 2 gårde i Vårst, 1 i Utrup i Fleskum h., 1 i Vester-Stevne i Hinsted h., 1 i Pandrup i Hvetbo h., 1 i Fladholt i Børlum h., 1 i Manstrup i Hanherred, 1 bol i Kås i Hvetbo h. og i Vårstgård 7 ørter korn med svin og andre bede. Fru Annes arvinger fik 2 gårde i Vårst, 1 i Utrup, 1 i Vive i Hinsted h.,

¹⁾ Geh. ark. Klev. dok. til fam. Rod, efter Rigens dbg.

²⁾ Reg. o. a. l. VIII, 123.

1 i Brogård, 1 i Askildrup i Hellum h., 1 i Fladholt, 1 bol i Tisted i Hinsted h. og i Vårstgård 5 ørter korn med andre små bede ¹⁾. Af dette skivtebrev ser man, at Vårstgård var sat til en årlig afgift af 12 ørter korn foruden andre små bede ²⁾.

Tomas Rods efterleverske, fru Kirsten Fris, er uden tvivl bleven boende i Vårstgård til sin død. 7. dec. 1566 fik fru Kierstine Frijszdatther, Thomes Krusis efterleverske, brev på kongens part af korntienden af Gunderup sogn fri for afgift, »til så længe vi anderledes derom tilsigendes vorder« ³⁾. Senere må kongen være bleven »anderledes tilsigendes«, ti 30. maj 1573 fik fru Kierstine Frijsdatther til worst gaard, Thomis Krusis efterleverske, brev, at efterdi hun »haver ladet give os til kjende, at hvis tiende hun haver udi forgangen år bekommet af vor og kronens part af Gunderup sogn udi Fleskom herred, som hun af vore forordnede der udi stiftet stedt og fæst haver, skal meget ringe have forslaget«, så må hun på denne tid være fri for afgiften af den tiende, hun havde opbåret forgangne år ⁴⁾.

Efter delingen 1566 er Vårstgård neppe bleven samlet mere; sagnet siger, at den sidste ejer lod den dele imellem sine tre sønner, men dette er vist ikke rigtigt. Dens jord skal nu ligge til de tre sønderste gårde i byen. På den gamle gårdsplads har den ene af disse tre gårde stået, men er nu udflyttet; på stedet er der endnu at spore levninger af bygninger med kjældere og lignende, der tyder på noget mere end en almindelig bondegård.

Hermed ender historien om familien Rod til Vårstgård.

¹⁾ Geh. ark. Top. s. på perg. Fleskum h. nr. 32.

²⁾ 1 ørte rug var 10 skpr., 1 ørte byg 12 skpr. og 1 ørte havre 20 skpr.

³⁾ Reg. o. a. l. IX, 22.

⁴⁾ Jyske reg. I, 126.